

JAMES JOYCE

Andrew Gibson Royal Holloway, University of London'da Modern Edebiyat ve Kuram profesörüdür. Dublin, Berlin ve Paris'ten Chicago ve Tokyo'ya kadar dünyanın çeşitli yerlerindeki önemli üniversitelerde ders vermiş olan Gibson, özellikle James Joyce, Samuel Beckett ve çağdaş Fransız felsefesi üzerine pek çok kitabın yazarıdır.

Kitaplarından bazıları: *The Strong Spirit: History, Politics and Aesthetics in the Writings of James Joyce, 1898-1915* (2012), *Intermittency: The Concept of Historical Reason in Recent French Philosophy* (2012), *Beckett & Badiou: The Pathos of Intermittency* (2006), *Postmodernity, Ethics and the Novel: From Leavis to Levinas* (1999).

Orhan Düz 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü'nden mezun oldu. *Yarın Çok Güzel Olacak mı?* ve *Unutulmayan Film Replikleri* gibi derleme kitaplarının yanı sıra çok sayıda çevirisi var. Halen İstanbul'da yaşıyor ve kitap çevirmenliğine devam ediyor. bayorange@hotmail.com

ANDREW GIBSON

James Joyce

Biyografi

Çeviren
Orhan Düz

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4722
Edebiyat - 1349

James Joyce / Andrew Gibson
Özgün adı: James Joyce
Çeviren: Orhan Düz

Kitap editörü: Darmin Hadzibegović
Düzeltili: Eser Demirkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıoğlu

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

Çeviriye temel alınan baskı: Reaktion Books, Londra, 2006
1. baskı: İstanbul, Eylül 2016
ISBN 978-975-08-3752-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Andrew Gibson'ın James Joyce kitabı ilk defa Reaktion Books, London,
UK tarafından 2006'da Critical Lives serisinde yayımlanmıştır.

Giriş © Declan Kiberd 2006
Ana metin © Andrew Gibson 2006
Bu kitabın telif hakları AnatoliaLit Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Giriş – Declan Kiberd • 7
Kısaltmalar • 10

1. Tarih, Siyaset, Joyce Biyografisi • 11
2. Parnell, Fenianizm ve Joyce'lar • 18
3. 1890'lar Dublin'inde Geçen Gençlik • 26
4. Entelektüel Bir Genç Adam, 1898-1903 • 34
 5. Eleştirmen Olarak Sanatçı • 41
 6. 16 Haziran 1904 • 49
 7. Avrupa Sürgünü • 59
 8. Geçmişe Bakmak: *Dublinliler* • 68
 9. İkinci Bir İmparatorluk İleri Karakolu • 77
 10. Kitabın Savaşı • 88
 11. İrlanda Beni Ben Yaptı: *Sanatçının Portresi* • 94
 12. Joyce, İrlanda ve Savaş • 105
 13. *Ulysses*'i Yazmak • 113
 14. Ulusal Destan • 119
 15. Mösyö Joyce Paris'te • 130
 16. Joyce ve Özgür Devlet • 136
 17. Joyce Teşebbüsleri • 143
 18. Yabancı, Kör, İhtiyar Bir Halk Ozanı • 149
 19. Anıttaş • 154

Sonsöz • 168
Kronoloji • 171
Seçilmiş Kaynakça • 176
Teşekkür • 182
Fotoğraflar İçin Teşekkür • 183

James Joyce, 1917 civari.

Giriş

Declan Kiberd

Yirminci yüzyıl başındaki Dublin gibi sakin bir taşra kenti nasıl oldu da Yeats, Beckett ve en önemlisi Joyce'un yazdıklarında rastladığımız uç biçimsel moderniteyi ortaya çıkardı? Bu soruya verilebilecek cevaplardan biri, kolonilerin her zaman yeni yöntemlerin test edildiği birer laboratuvar olduğudur. Diğer bir cevap da İrlandalı sanatçıların, un ufak etmede kendilerini gayet özgür hissettikleri geleneksel İngiliz biçimlerine körü körüne bağlanmamış olmalarıdır. Bu analizler Andrew Gibson'ın *Joyce's Revenge* (Joyce'un İntikamı) adlı yetkin kitabında takdire şayan bir cesaretle ele alınmıştır. Zikrettiğimiz kitap *Ulysses*'in hangi bakımlardan İngiliz kültürel değerlerine bir "Fenianist saldırı" niteliği taşımış olabileceğini aydınlatmaya katkıda bulunmuştur. Böyle bir incelemenin önde gelen bir İngiliz entelektüeli tarafından yapılması, söz konusu çalışmaya İrlanda'da tadı fazlasıyla çıkarılan leziz bir ironi tabakası ekledi. Gibson'ın zengin ayrıntularla bezediği –ve İngiliz ampirizminin en iyi gelenekleri içinde yer alan– özenli tarihsel analizi, kendi ülkesinin yazarlarının Joyce'u kabullenmekte neden bu denli zorlandığını izah etmeye yardımcı olmuştur.

Andrew Gibson cesurca kaleme aldığı bu yeni kitabında araştırmasını genişletiyor. Eski biyografi yazarları Joyce'un İrlandalılığını aşığı ölçüde Avrupalı ve modern olduğu görüşündeydiler; peki ama bu hikâye tersine çevrilerek anlatılsaydı sonuç ne olurdu? Gibson 1882'de İrlandalı olarak doğmanın her halükârda modern olmak anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Joyce'un Kıta Avrupası'ndaki hayatının unsurlarını memleketi olan adaya geri yansıtmak yerine, gözüpek bir tavırla, onun gençliğinin geçtiği İrlanda'yı modern dünya için bir sınanma yeri olarak değerlendirmektedir. Joyce'un yaptığı gibi kendisi de bu noktadan hareketle dışa doğru açılmaktadır. Gibson'ın sanatçısı ne hevesiz bir estetikçi ne de

biçimlerle oynayıp duran bir avaredir; aksine misyonu olan bir adamdır o. Bu misyon da, ister siyasi, ister dini, isterse de sanatsal olsun bütün kısıtlayıcı kodlardan kendini kurtarabileceği yol ve yordamları keşfetmektir. Joyce'un tek oyunu olan *Sürgünler*'in hakkı verilerek yapılmış yenilikçi okuması söz konusu araştırmamanın canlı bir örneğidir.

“Dünya küreselleşmeden önce Joyce küreselleşmişti” diyor Gibson. Emperyalizm dünya geneline yayılan bir olgu idiyse, ona karşı oluşturulan direniş sistemi de öyleydi. Parnell ve De Valera, Nehru ya da Gandhi için birer model haline gelmişti, tıpkı ekonomik boykot siyasetinin (Joyce'un deyişiyse) “savaşın en yüce biçimi” haline gelmesi gibi. Bu nedenle Gibson yerinde bir tespitle, postkolonyal kuramcıların küresel Joyce'unun İrlanda deneyiminden bir kopuş değil de bu deneyimin bir ifadesi olduğunu belirtmektedir; fakat onun projesi aynı zamanda, Parisli entelektüellerin, metro-Marksistlerin ve Kuzey Amerikalı profesörlerin hâlâ sevdiği salt enternasyonalist Joyce'a daha İrlandalı bir düşünür tipiyle meydan okumaktı. Gibson, Joyce'un bizzat kendisinin, *Ulysses*'in uluslararası arenada yarattığı yankı sırasında nasıl kısa vadeli taktiklerle suç ortaklığı yaptığını gayet güzel açıklamaktadır: Joyce, Dublin ayrıntılarının bariz yoğunluğundan şaşkına dönen okurların, kitabın özünün Avrupalı teması olduğu fikrinde teselli bulabilmeleri için ilk yorumculara Homeros'la ilgili paralellikler sunmuştur.

Elinizdeki bu ufuk açıcı inceleme boyunca Gibson, Joyce'un “düşünür olarak sanatçı” türüne örnek teşkil ettiğini ısrarla vurgulamaktadır. Gibson'ın Joyce'u, şair veya romancı olmadan çok önce eleştirmendi. Joyce'un George Meredith hakkındaki yorumlarından edindiği şaşırtıcı ama yerinde bir ipucuyla Gibson, *Ulysses*'in felsefi bir metin olarak da okunabilecek romanlardan biri olduğunu gözler önüne sermektedir.

Gibson'ın konuya hâkimiyeti, Joyce'un eserlerinin kaynağını aldığı İngiliz-İrlanda tarihinin, biliminin ve maddi kültürünün sosyal, düşünsel ve dinsel ayrıntılarını çok iyi kavramış olmasında yatmaktadır. Araştırmasının büyük bir kısmını, Joyce'u sömürgecilik karşıtı bir yazar ilan edecek kadar cesur olan İrlandalı araştırmacıların, yazarın eserlerini IRA'nın eylemlerine alet etmekle suçlanabildikleri yıllarda yapmıştır.

İngilizlerin uyguladıkları kolonyal şiddetin etkilerini kendilerinden gizlemede ne kadar maharetli olduklarını ferasetle açıklayan Gibson, çok sayıda İrlandalı entelektüelin, bir zamanlar en büyük yazarlarından nasıl utandırsa kendi yurtseverlerinden de aynı şekilde utandıklarını gayet iyi bilmektedir. Bu kitabın taşıdığı ironi, Joyce’u bize sapına kadar İrlandalı bir modernist olarak takdim edenin bir İngiliz olmasıdır. Kitabın ileriki sayfalarında Gibson’ın (Joyce’un karakterlerinden, İngiliz misafir öğrenci Haines’in muzip bir parodisi aracılığıyla) okumaktan tarihin yol açtığı acıların “bir tür kefareti” olarak söz edecek olması şaşırtıcı değildir.

“Enternasyonalist Joyceçular”ın –Britanyalı emperyalistlere benzer biçimde– Joyce’un yerli kültürüne pek ilgi göstermemekle sıkça suçlanmaları gibi, Gibson’ın İrlandalı Joyce’u “kurtarmasının” olsa olsa İngilizlerin Gibson’ın seçtiği alan üzerindeki bütün hoşnutsuzluğun kaynağı olmasıyla ilgili eski sorunu depreştireceği yönündeki suçlamaya Gibson açık mıdır? Umarım değildir. Onun Joyce üzerine yazdığı kitaplar, İrlanda’nın hâlâ tarihin ideal İngilizini ortaya çıkaran yeryüzündeki son diyarlardan biri olduğunu söyleyen George Bernard Shaw’un bu muzip sözünü doğrulamaktadır.

İngiliz liberallerinin ve solcularının İrlanda’ya gösterdikleri uzun süreli ilginin asıl nedeni burada yatıyor olabilir. Zira İngiltere de “Britanya” fikriyle neredeyse iki asır boyunca ertelenip saptırılarak çözümsüz bırakılmış bir ulusal soruna sahip. Radikal bir Dublinlinin halkının manevi özgürlüğü için nasıl çalıştığını gösteren bir inceleme, William Blake ve Percy Bysshe Shelley’nin projesine geri dönmek isteyen İngilizlere çok şey öğretebilir.

Gibson her ne kadar Britanya’nın İrlanda’daki varlığının haksızlığa dayandığını ve şiddet sayesinde sürdürüldüğünü bilse de, Küçük İngiltere yanlılarının* en fena aşırılıklarını taklit eden Dublin’deki dar kafalı milliyetçileri Joyce’un ne denli iğneleyici işlediğini gösterirken fevkalade ikna edicidir. Gibson’ın Joyce’un başyapıtlarını yeniden okuma biçimi, İngiltere’nin manevi tarihinin ve bu ülkenin özgürlük mücadelesinin bir bölümünü pekâlâ oluşturabilir.

* 19. yüzyılda, Britanya sınırlarının İngiltere’den ötesine uzanmaması gerektiğini savunanlara, bugüne aşırı milliyetçi İngilizlere verilen isim. (ed. n.)

Kısaltmalar

Joyce'un eserleri

- CW* *Occasional, Critical and Political Writing*
D *Dublinliler* (çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 2015, İstanbul)
E *Sürgünler* (çev. Selçuk Yönel, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, Ankara)
FW *Finnegans Wake* (peşinden sayfa ve satır numarası geliyor) [Bu kitaptaki *Finnegans Wake* alıntıları Türkçeye Güven Turan tarafından çevrilmiştir.]
L *Letters of James Joyce* (peşinden cilt ve sayfa numarası geliyor)
P *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* (çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 2011, İstanbul)
SH *Stephen Hero*
SL *Selected Letters*
U *Ulysses* (peşinden bölüm ve satır numarası geliyor; çev. Nevzat Erkmen, Yapı Kredi Yayınları, 2016, İstanbul)

Diğer Kitaplar

- JJ* Ellmann, *James Joyce – Hayatı ve Eserleri* (çev. Zafer Avşar, Kabalıcı Yayınları, 2012, İstanbul)
PE Potts, ed., *Portraits of the Artist in Exile*

Tarih, Siyaset, Joyce Biyografisi

2004 yılının 16 Haziran'ı, James Joyce'un *Ulysses*'inin geçtiği ve şimdilerde Bloomsday diye anılan günün yüzüncü yıldönümüydü. Bilindiği gibi, *Ulysses* Dublin'de geçiyor; 16 Haziran 2004'te Dublin'de olmak demek, burada doğmuş büyük yazarın ruhunun ve eserlerinin tamamen etkisi altına aldığı bir kente tanık olmak demektir. O günlerde muazzam uluslararası Joyce konferanslarının en büyüğü ve en şaşılası düzenleniyordu. Çin'den Peru'ya kadar çeşitli ülkelerden gelen araştırmacılara Dublin'in her yerinde rastlayabiliyordunuz; resmi etkinliklerde, seminer odalarında, cadde-lerde ve barlarda. Fakat bu etkinliğin çarpıcılığı akademik yüksek sosyeteyle sınırlı değildi kesinlikle. En bilindik Joyce publarının önünde kutlama yapan kalabalıkların içinde araştırmacılar fazla dikkat çekmiyordu. Kopenhag'dan gelen Kadın Okuma Grubu'nun, Seul'den gelen neşeli Joyce meraklılarının, Vancouver'dan gelen James Joyce Sevenler Cemiyeti üyelerinin veya zengin bir çeşitlilik arz eden İrlandalı Joyce-severlerin arasına karışmanız işten bile değildi.

Ne de olsa Joyce eşi görülmemiş bir şöhrete sahiptir. Kendisi yirminci yüzyılın en ünlü edebi şahsiyetidir. Kıtaları, kültürleri ve dünyaları kuşatır. Uluslararası Joyce endüstrisinin her yıl piyasaya sürdüğü, yazarla ilgili ilmi ve eleştirel eserler, Shakespeare çalışmalarını saymaksak akademik edebiyat çalışmaları içinde emsali olmayan bir hacme sahiptir. Joyce, İngilizce yazan yazarlar arasında, yine Shakespeare ve belki Jane Austen dışında, en çok amatör hayranı olan yazardır. Dünya küreselleşmeden önce Joyce küreselleşmişti. Onun hakkında yazanlar, bu sürecin karşı konulamaz bir mantığı olduğunu kabul etme eğilimindedir. Joyce külliyatı zaten bu olanağı hep içinde taşıyordu; bakınız *Finnegans Wake*'te kullanılan dillerin sayısı. Joyce'un ve Joyce çalışmalarının dünya

Bloomsday yüzüncü yıl kutlamaları, Dublin, 16 Haziran 2004.

geneline yayılmasının kısmen tesadüfen gerçekleşmiş olabileceği yahut bunu belirleyen etmenlerin tarihsel ve siyasi olduğu fikri, çoğu kimseye ters gelecek, Joyce'un dehasına sürülmüş bir leke gibi görünecektir. Endüstrinin perspektifinden bakıldığında mahzurlu bile görülebilir (hisse senetlerinde muhtemel bir değer kaybına yol açacağı için).

Yine de gerçek şu ki Joyce'un ölümünden sonra kazandığı ün büyük ölçüde tarihsel olaylardan kaynaklanmıştır. Bilindiği gibi Joyce yirmi iki yaşındayken Kıta Avrupası'na gitmek üzere İrlanda'dan ayrıldı ve ondan sonra memleketine bir daha hiç uğramadı. Kendini bir sürgün addediyor ve kozmopolitliğiyle giderek daha çok gurur duyuyordu. Ne var ki yirminci yüzyılın başlarında, tıpkı önceki yüzyıllarda olduğu gibi, İrlandalı bir sürgün olmak ve hatta Avrupa'da gönüllü sürgünlüğü seçmiş bir İrlandalı olmak, bırakın internasyonalist olmayı, Avrupalı olmaktan bile çok daha özel bir durumdu. Joyce modern bir Avrupalı deha olmak için yola çıkmamıştı pek, ama zamanla böyle birine dönüştürüldü. Özellikle 1920'de, tam da modernist sanatın beşiği olduğu sırada göç ettiği Paris'teki durumu bunu göstermektedir. Joyce modernist öncü birliğin bir kahramanı olarak hemen hizmete seçilmişti. Buna razı olmanın ötesinde du-

rumdan keyif almış olması ve bunun kendi amaçlarına gayet uygun düşmesi, meselenin özünü değiştirmemektedir.

Joyce'un Paris kariyeri, onu, hasbelkader İrlanda'dan gelmiş modernist bir yazar olma çizgisine çekti giderek, tıpkı yine hasbelkader İspanya'dan gelmiş modernist bir ressam olan Picasso gibi. Joyce'un temelde İrlandalı bir yazar olduğu, eserlerinin her zaman ve her yerde, kesinlikle münhasıran olmasa da öncelikle İrlanda tarihi, siyaseti ve kültürünü işlediği ve bu eserlerde modernizm olarak değerlendirilen şeyin aslen bilhassa İrlanda merkezli bir gündemi ifade ettiği, bir ihtimal olarak akla geldiye bile pek ele alınmamıştır. Topraklarında büyüdüğü Britanya İmparatorluğu ona ve sanatına karşı ya yanlış anlama ya da güvensizlik gösterme eğiliminde olmuş ve ona layıkıyla sahip çıkıp amaçlarını destekleme uğruna pek çaba sarf etmemiştir. Fakat yeni kazanılmış bir özgürlüğü, Joyce'un gözünde Katolik ve milliyetçi bir gericiliğin içinde debelenerek karşılayan bağımsız İrlanda ise ona bu kadar bile ilgi göstermedi. Joyce'un bir modernist olarak sahiplenilmesi pek tartışılmadı; bu da ikinci bir sahiplenilme vakasının yolunu açtı. Çok geçmeden Amerika, Avrupa'yı Avrupa'nın kendisinden kurtaracaktı.

Uluslararası James Joyce Vakfı'nın merkezi Ohio eyaletine bağlı Columbus kentindedir. Keza Joyce'la ilgili en önemli süreli yayın Tula kentinde çıkmaktadır. Joyce "uluslararası" bir olguysa, önde gelen Joyce araştırmacıları geçmişte olduğu gibi günümüzde de hep Amerikalıdır. Öte yandan Amerika'nın Joyce çalışmalarındaki öncülüğünün de bir tarihi var. Amerika'nın Avrupa'yı özgürleştirilmesi ve bu özgürlüğün kazanılmasının ardından yaşatılmasına yönelik Marshall Planı kültürel bir atılımı da beraberinde getirdi. Bu en bariz somut ifadesini, 1946 yılında çıkarılan Fulbright Yasası'nda bulmuştur. Bu yasa Amerikan akademi sektörlerinin Avrupa'ya daha önce hiç görülmemiş ölçüde girmesine olanak tanıdı. Söz konusu yasanın sonuçlarından birini, Amerikalı Joyce araştırmacısı Ellsworth Mason'ın sözleriyle ifade edecek olursak: "Tez yazanlar İrlanda'yı çekirgeler gibi istila etti."¹ İrlanda, edebiyat araştırmacıları için verimli bir topraktı; bu topraklarda İngiliz

1 Ellsworth Mason, "Ellman's Road to Xanadu", *Omnium Gatherum: Essays for Richard Ellmann* içinde, ed. Susan Dick, Declan Kiberd, Dougal MacMillan ve Joseph Ronsley (Gerrards Cross, 1989), s. 4-12, 10.

dilinde yüzyılın en güzel ve en iddialı edebiyatı yazılmış ama bu edebiyatı savunacak veya öncelik haklarına sahip çıkacak gelişmiş yerli bir ilmi gelenek oluşmamıştı. Amerikalı öncü araştırmacılar için İrlanda'dan daha bakir bir toprak yoktu.

Nitekim böyle iki öncü araştırmacı bilhassa etkili olacaktı: Richard Ellmann ve Hugh Kenner. Ellmann içlerinde en beğenilen Joyce uzmanıydı. Onun Joyce biyografisi eskiden olduğu gibi şimdi de çoğu kimse tarafından yirminci yüzyılın en büyük edebi biyografisi olarak değerlendirilmektedir. Ellmann fevkalade çalışkan ve özenli bir araştırmacıydı. Edebi şahsiyetlerin hayat hikâyelerini yazmada ustalık için, titizlik isteyen, yeni ve modern ölçütler ortaya koydu. Ellmann'ın Joyce anlatısı müthiş bir ağırlığa ve etkiye sahip oldu. Bununla beraber anlatısının ortasında hep bir boşluk vardı; bu boşluk sürekli rahatsızlık veren bir huzursuzluk kaynağıydı. Joyce neden yazmak için onca zahmete girmişti? Hayatını, zamanını, rahatını, hatta sağlığını ve bir yere kadar da, en sevdikleri dahil başka insanları feda ettiği büyük proje tam olarak neydi? Ellmann'ın hacimli ve görkemli kitabı, tuhaf bir biçimde, bu sorulara pek cevap vermiyor. Joyce yaşı ilerleyip başarı kazandıkça canayakın biri haline gelmiş olmasına rağmen Ellmann'ın Joyce'u, sanatında oldukça hırslı, bencil ve azimli biriydi. Fakat bu sanat belli ki kendi kendisinin *varoluş nedeni*di. Neticede Ellmann'ın biyografisini okuyunca, bir sanatçı olarak Joyce'a asıl güç veren şeyin şahsi estetik adanmışlığın ötesine geçmediğini, hatta sadece kendini beğenmişliği olduğunu düşünmeden edemiyor insan.

Kenner'ın Joyce'u bundan çok farklıydı. Fakat her ne kadar iki araştırmacı birbirinden çok ayrı dursa da Kenner, aynı zamanda Ellmann'ın olmazsa olmaz tamamlayıcısıydı. Zira Kenner Joyce'a bir dava vermişti. Bu dava da moderniteydi: Fakat bu, sonunda "uluslararası modernizm" diye bilinen bir olgunun yarattığı ve anladığı moderniteydi. Kenner'ın Joyce'u, Nietzsche, Einstein, Heisenberg, Stravinsky, Pound ve Le Corbusier ile aynı çizgide duruyordu. Onun Joyce'u, düşünceyle yapılan modern deneyin, formların modern dönüşümünün büyük ustalarından biriydi. Joyce'un sanatı mekanik yeniden üretim çağının sanatlarından biriydi. Hatta bir ileri teknoloji sanatı: *Finnegans Wake*'te altmıştan fazla dili kullanabilen bir adam belli ki bilgisayar benzeri bir zihne

sahipti. Tercihini moderniteden yana kullanmış Joyce'un İrlanda'yı küçük, geri kalmış, kıt görüşlü, dar ve vasat bulması hiç de şaşırtıcı değildir. Kenner'ın başlattığı gelenek içinde çalışan eleştirmenler, Joyce'u genellikle, ülkesine ve halkına bilfiil düşman olmasa bile kayıtsız bulmuşlardır. Hatta bu görüşün, İrlanda milliyetçiliğinin güya kendine has körlüğü, kabalığı ve şiddet sabıkası hesaba katılarak ahlaki bir savunusu da yapılmıştır. En iyimser görüşle Dublin ve İrlanda, Joyce'un aşırı yenilikçi vizyonu için hammaddeydi.

Böylece, zaten bir açıdan kendini köklerinden koparmış olan Joyce şimdi de başka açılardan köklerinden koparıyor ve dolayısıyla tarihsel koşullar karşısında tek başına bırakılıyordu. Görünüşe bakılırsa eserleri sınırsız bir şekilde yorumlanabilir nitelikteydi. Baskın yönelimi belirleyen, Kenner'ın yaklaşımı oldu: Birkaç isim vermek gerekirse, eş zamanlı olarak veya birbiri arkasından, mit eleştirmenleri, yapısalcılar, post-yapısalcılar, Marksistler, geyleler, Deleuzecüler ve postmodernistler Joyce'u sahiplendi. Joyce, Paris 68'den Ground Zero 2001'e kadar her tarihsel bağlamla ilişkilendirilerek okunabiliyordu. Eğer *Finnegans Wake*'teki HCE, Here Comes Everybody (İşte Herkes Geliyor) ifadesinin kısaltmasıysa, o zaman herkes uyanışa akın akın katılabilirdi. Herkes Joyceçu eylemin bir parçası olabilirdi. Buradaki mantık oldukça sağlam görünüyordu. Zaten Joyce'un modern metinleri de zamanının ilerisinde değil miydi? Bu metinler postmodern bir ruha sahip, genellikle belirsizlik veya kararsızlık denen bir kayganlığın paradigmaları değil miydi? *Ulysses* ve *Finnegans Wake*'ten sürekli yeni anlamlar çıkarılamaz mıydı? Bir okuma grubu oluşturup zikrettiğimiz iki kitaptan herhangi birinde yer alan bir satır hakkında uzlaşıya varmayı bir deneyin bakalım, ne olacak. Joyce külliyatı uçsuz bucaksız bir yağmur ormanının edebiyattaki karşılığı, hiç tükenmeyecekmiş gibi görünen zengin bir kaynak haline geldi. Joyce aynı zamanda eleştirel esnekliğe izin veren bir oyunbazdı. Bizzat kendisinin, eserlerindeki her şeyin ne anlama geldiğini tastamam bildiğini –kullandığı her sözcüğün ardında belli bir niyetin yattığını– söylemesi bile geliştirilecek düşüncelere bir kısıtlama getirmedi.

Savaş sonrasında Amerika'nın Joyce'a yaptığı yatırım yazarın ününü epeyce pekiştirdi. O zaman hayatta olsaydı kendisi de bunu sıcak karşılardı; biz de bugün bu yatırıma büyük minnet borçluyuz.

Amerikalılar işin önemli kısmını kotardılar ve bugün de kotarmaya devam ediyorlar. Amerikan kütüphaneleri elyazmalarını depolayıp arşivler oluşturdu. Araştırmacılar ansiklopedileri ve sözlükleri didik didik inceleyip bize gerçekleri sundular, anıştırmaların izini sürüp sayfa kenarlarındaki notları tetkik ederek not üstüne not, yorum üstüne yorum yığdılar. Joyce'un herkesin bildiği kapalı metinlerindeki şifreli veya kafa karıştırıcı düğümleri çözdüler. Adeta devasa, karanlık ve utangaç bir yaratık, labirenti andıran mağarasından yavaş yavaş sürüklenerek gümüşüğüne çıkarılıyordu. Amerikan endüstrisi, dünyanın her yerine yayılmış kollarıyla çokuluslu bir endüstriden giderek ayırt edilmez hale geldi. Ancak Fritz Senn'in kurduğu, Zürih'teki James Joyce Stiftung gibi büyük Joyce kurumlarının bazıları hiç de Amerikalı değildir. Joyce'un *Finnegans Wake* için tuttuğu defterlerin şahane yeni edisyonu Avrupa kaynaklıdır. Joyce çalışmaları patlayan bir galaksiyi andırır. Bu galaksinin en sonunda dogmanın veya nihai kesinliğin karadelğinde kaybolup gitmesi ihtimal dışıdır.

Yine de bu patlamanın bir iç patlamaya da yol açmış olması ironiktir. Neticede Joyce hakkındaki bilgilerimiz arttıkça, eserlerinin bazı yanlarının diğerlerine göre biraz daha önemli olabileceği gün yüzüne çıktı. Araştırmacılar onun külliyyatının daha derinlerine daldıkça, yani bir bakıma Joyce'un külliyyatı daha önemli hale geldikçe, bu külliyyatın baştan başa İrlanda temalarına ve sorunlarına göndermelerle dolu olduğunu yadsımak zorlaştı. Ayrıca, edebiyat kuramı ve eleştirisinde postkolonyal dönüm noktası çok çetin meseleleri gündeme getirmeye başladı. Joyce endüstrisi sömürgecinin kibirli üstünlüğünü ve yerli kültüre karşı anlayışsızlığını taklit etme tehlikesi içinde olabilir miydi? Her şeyden önce Joyce'u Dublin'den koparmak, Jane Austen'ı Home Counties'ten koparmak kadar yanlış bir tutumdur. Melville, *Pequod* gemisine dünyayı dolaştırmıştı ama bu *Moby Dick*'in özünde zengin bir Amerikan epiği olmasına engel teşkil etmemişti. Uluslararası Joyce'u, gerçekte ondan önce gelmekle kalmayıp aynı zamanda Joyce'un kendisinin manevi öncelik diyebileceği şeye de sahip olan öteki Joyce ile, yani her gün Paris'te İrlanda gazeteleri alan Joyce'la yan yana ele almak gerekiyordu belki de. Nitekim Paris'teki arkadaşlarından Phillippe Soupault şöyle demişti: "O her gün ve günün her saati İrlanda'yı

düşünüyordu” (*PE*, s. 116). Belki de Joyce’un eserlerinin kozmopolit mantığı bir İrlandalı mantığıyla ilişkilendirilerek okunmalıdır. Küresel Joyce İrlandalı Joyce’tan ayrı, ondan bağımsızlaşmış biri değil de onun bir ifadesi bile olabilir.

Ne var ki bu varsayıma göre yazılmış herhangi bir Joyce biyografisi yok. Dublinli Joyce’a dair bazı çok iyi anlatılar var, Peter Costello’nunki gibi. Fakat bir bakıma, Joyce’un hayatı hep geriye doğru, Trieste, Zürih ve Paris’in gerçekten mühim ve olgun sanatçısından dünyanın bir kenarında, küçük Dublin’de yaşayan çaylağa uzanacak şekilde okundu; bu hayatı bunun dışında kalacak şekilde okuyan kimse çıkmadı henüz. Bu nedenle elinizdeki kitap önceki biyografilerden minnettarlık içinde büyük ölçüde yararlanırken, aynı zamanda hikâyeyi biraz daha farklı bir şekilde anlatmaya çalışıyor.